
Wstęp

Monografia prezentuje problematykę zdrowia i choroby w ujęciu holistyczno-funkcjonalnym, uwzględniając jego wielorakie uwarunkowania i konteksty.

Specyficzne dla prezentowanych treści w poszczególnych częściach jest poszukiwanie psychologicznych mechanizmów i czynników warunkujących zdrowie i chorobę w aspekcie pełnionych przez człowieka ról społecznych i zawodowych. Role te pozwalają na zaspokajanie własnych potrzeb i samorealizację, jednak wciąż rosnące wymagania społeczne i konieczność zwiększania własnych kompetencji mogą wyzwać poczucie destabilizacji, które w sposób bezpośredni i pośredni, poprzez wzrost obciążeń i przeżywanych napięć, obniża jakość życia i zagraża zdrowiu człowieka. Równocześnie szybki rozwój medycyny i nauk pokrewnych stwarza możliwość leczenia tych chorób, które do niedawna miały charakter nieuleczalny, i daje możliwość odzyskania zdrowia czy życia dzięki nowoczesnym metodom leczenia, np. transplantologii. Jednakże jest to początek drogi do zdrowia, której przebieg zależy od mechanizmów psychologicznych – wyzwolenia aktywności wewnątrzpsychicznej i behawioralnej sprzyjających odzyskaniu zdrowia. To ogromne wyzwanie dla psychologów zdrowia.

Monografia składa się z trzech części.

W pierwszej, pt. *Podmiotowe determinanty zdrowia a psychospołeczne funkcjonowanie*, autorzy koncentrują się na podmiotowych zasobach człowieka, m.in. poczuciu koherencji, stylu radzenia sobie ze stresem czy temperamentie człowieka, które mają istotne znaczenie dla jego psychospołecznego funkcjonowania w zdrowiu i chorobie.

Helena Wrona-Polańska przedstawia autorski model zdrowia i choroby, stanowiący efekt wieloletnich prac badawczych oraz bogatego praktycznego doświadczenia Autorki jako psychologa zdrowia. W rozdziale można znaleźć – skrótowe z konieczności – informacje na temat inspiracji i przesłanek, które legły u podstaw konstrukcji Funkcjonalnego Modelu Zdrowia, a także rezultaty

badani, w których model ten weryfikowano. Obiecujące wyniki tych analiz wskazują na przydatność modelu w badaniach.

Barbara Pietryga-Szkarłat oraz Helena Wrona-Polańska poddają analizie zdrowie funkcjonalne gimnazjalistów. Prezentowane badanie miało charakter eksploracyjny. Otrzymane wyniki potwierdzają przedstawiony w rozdziale pierwszym Funkcjonalny Model Zdrowia. Wykazano, że istnieje związek między zdrowiem a stresem, radzeniem sobie oraz poczuciem koherencji.

Agnieszka Laskowska przedstawia czynniki wpływające na przystosowanie do choroby nowotworowej płuc. Za miarę przystosowania przyjęto poziom jakości życia, czynnikami wyjaśniającymi zaś są temperament i styl radzenia sobie ze stresem mierzone za pomocą kwestionariuszy. Zarówno przyjęte zmienne o charakterze dyspozycji osobowościowych, metoda badania, jak i korelacyjna analiza zmiennych sprawiają, że otrzymane wyniki należy traktować z ostrożnością. Warto podkreślić, że o jakości życia chorych na nowotwory decyduje przede wszystkim percepcja sytuacji choroby nowotworowej i jej dynamika, będąca źródłem wysokiego lęku, potęgowanego przez negatywne i lękowe postawy związane z rakiem.

Michał Ziarko prezentuje badania dotyczące związków między zasobami a dobrostanem osób z chorobą niedokrwienną serca, z uwzględnieniem mediacyjnej roli poczucia koherencji. Autor zastosował bogatą baterię kwestionariuszy mierzących funkcjonowanie emocjonalne (lęk, depresja), satysfakcję z życia oraz takie zasoby, jak poczucie koherencji, poczucie własnej skuteczności, sprężystość psychiczną i wsparcie społeczne. Badanie przyniosło interesującą informację, potwierdzającą znaczenie poczucia zrozumiałości i zaradności dla emocjonalnego funkcjonowania jednostki oraz mniejszą rolę poczucia sensowności. Wyniki analiz potwierdzają tezę o roli poczucia koherencji w zarządzaniu zasobami.

Anna Trzcieniecka-Green i Weronika Ryszko analizują rolę wizualizacji w rehabilitacji pacjentów po udarze mózgu. Autorki przedstawiają możliwości stosowania technik mentalnych, które stymulują procesy reorganizacji mózgu w zakresie porównywalnym z efektami ćwiczeń ruchowych. Wykazano, że otrzymane wyniki badań pacjentów po udarze mózgu zależą głównie od ich stanu funkcjonalnego, lokalizacji udaru, wykształcenia oraz wieku. Natomiast nie miał istotnego znaczenia czynnik czasu, który upłynął od wystąpienia incydentu naczyniowego. Autorki podkreślają indywidualne podejście w zakresie włączania technik mentalnych do opieki nad pacjentami po udarach.

Problematyka drugiej części, zatytułowanej *Stres a zdrowie/choroba*, dotyczy stresu jako czynnika w etiologii i przebiegu różnych chorób somatycznych oraz jego następstw, pozytywnych i negatywnych, dla zdrowia.

Autorki – Milena Pyra i Ewa Pisula – przedstawiają problematykę stresu w etiologii i przebiegu nieswoistego zapalenia jelit, obejmującego wrzodziejące

zapalenie jelita grubego i chorobę Leśniowskiego-Crohna, które przebiegają ze zmiennym nasileniem. Etiologia tych chorób nie jest jeszcze w pełni poznana, co znacznie utrudnia leczenie. Autorki, na podstawie bogatej literatury, głównie obcojęzycznej, wskazują na istnienie rozmaitych powiązań między stresem i jego specyfiką a powstawaniem i przebiegiem tych chorób, co ma istotne znaczenie dla planowania działań terapeutycznych, a także profilaktycznych i promujących zdrowie

Natomiast Aleksandra Kroemeke omawia zagadnienie potraumatycznego wzrostu oraz stresu i radzenia sobie u osób po zawale mięśnia sercowego. Celem opisanych badań było określenie częstości występowania objawów zaburzenia po stresie traumatycznym oraz zjawiska wzrostu potraumatycznego, ich wzajemnych zależności oraz swoistych i wspólnych predyktorów w zakresie strategii radzenia sobie ze stresem u osób będących sześć lat po zawale serca. Rezultaty badań wskazały na istnienie swoistych predyktorów PTG i PTSS, przybliżając tym samym do poznania odmiennych dróg pozytywnych i negatywnych zmian powstałych w efekcie choroby somatycznej.

W części trzeciej pt. *Psychospołeczne predyktory funkcjonowania zawodowego* autorzy omawiają problematykę psychospołecznych wyznaczników, które mogą sprzyjać prawidłowemu funkcjonowaniu zawodowemu lub je utrudniać.

Autorzy, Piotr Tomaszewski i Radosław Wieczorek, w fascynujący sposób, odwołując się do anegdot, własnych doświadczeń oraz bogatej literatury przedmiotu, charakteryzują różne podejścia do głuchoty i wskazują na potrzebę odejścia od traktowania jej jako stanu patologicznego. Ten nurt, obecny w niektórych krajach od dziesięcioleci, w Polsce ma znacznie słabiej ugruntowaną pozycję. Tekst z pewnością pobudzi Czytelników do refleksji nad sytuacją osób głuchych w naszym społeczeństwie, a także dostarczy okazji do podważenia utartych przekonań i wyobrażeń na ten temat.

Następnie Rafał Dziurla i Kamilla Bargiel-Matusiewicz przedstawiają badania pilotażowe dotyczące oceny poznawczej sytuacji poszukiwania zatrudnienia u osób głuchych i słabo słyszących, uczestniczących w zatrudnieniu wspomagającym. Wyniki tych badań ukazują, że średnia wartość oceny sytuacji poszukiwania pracy zawodowej jako wyzwania jest wyższa w grupie osób korzystających z zatrudnienia wspomaganego w porównaniu z grupą osób niepełnosprawnych niekorzystających z tej metody. Osoby postrzegające w ten sposób sytuację poszukiwania pracy widzą ją jako możliwość realizacji własnego potencjału, co w konsekwencji może przyczyniać się do wzrostu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych.

Na zakończenie, autorzy Anna Kuna i Roman Cieślak, na podstawie konstruktu społeczno-poznawczej teorii Bandury – własnej skuteczności, prezentują specyficzny rodzaj przekonań – własną skuteczność w poszukiwaniu zatrudnienia. Na podstawie bogatej literatury, głównie angielskojęzycznej,

omówiono jej znaczenie w kontekście szukania pracy, w interwencjach, oraz jej powiązania z poziomem zdrowia osób bezrobotnych, wskazując na dalsze kierunki poszukiwań i badań.

Monografia, ze względu na holistyczno-funkcjonalne i interdyscyplinarne ujęcie zdrowia i choroby, osadzone w problematyce pełnionych ról społecznych i zawodowych, które mogą sprzyjać lub zagrażać zdrowiu, adresowana jest do szerokiego grona odbiorców: psychologów, lekarzy, pielęgniarek, pedagogów oraz studentów tych kierunków, stanowiąc inspirację do dalszych poszukiwań i badań.

*Helena Wrona-Polańska
Kamilla Bargiel-Matusiewicz
Ewa Pisula*